~~hekk, li kulħadd ikun irid jara l-Proċessjoni ta' wara nofs inhar, li fiha jinġieb il-Bambin, mhux le mfisqi, imma liebes kif Marija kienet urietu lill-Maġi biex jadurawh. Il-proċessjoni, mill-Knisja ta' S. Katerina timxi għall-Għar tat-Twelid: hemm il-P. Kustodju jinċensa lill-Bambin qiegħed fuq tron għani jbierek lid-dinja. U jitkanta l-Vanġelu li jfakkar il-wasla tal-Maġi, l-hena tagħhom, l-għatiet li ġiebulu u l-ferħ tagħhom għax sabu lil Ġesù, li għarfuh Alla u Bniedem.~~

~~Ir-Rev.mu P. Kustodju bil-Bambin jimxi mal-proċessjoni, li tgħaddi mill-Kjostri tal-Kunvent fost rassa ta' poplu bla qies, ifaħħru l-Bambin b'ħafna titli sbieħ, waqt li jitolbuh jberikhom. Huma tassew ħinijiet ta' ferħ u entusjażmu, li ma jintesew qatt u jisiltu d-dmugħ mill-għajnejn. Il-Patrijiet Franġiskani ta' li **"Schola Cantorum"** ta' Ġerusalemm donnhom f'dawn l-aħħar ħinijiet jiġbru l-qawwa ta' leħnijiethom sħaħ u ħelwin biex isejħu l-Barka ta' Ġesù fuqhom, fuq il-benefatturi ta' l-Art Imqaddsa mxerrda din mad-dinja kollha. U l-Bambin minn fuq l-altar tiegħu, jintrefa' IBIERΕK, u kull wieħed u waħda jħossu kif dik il-Barka Tiegħu tinżel fil-qalb, fir-ruħ, fil-familji u f'pajjiżhom tfakkar lill-kulħadd fis-Sema għal dejjem.~~

~~P. TONINU.~~

IL-MIRKEB FI ZMIEN IL-BIBBJA

1. Il-Ktieb ta' Ġobb

Jekk taqra fil-ktieb ta' Ġobb — dak il-bniedem magħruf għas-sabar tiegħu — id-deskrizzjoni sabiħa u ħajja taż-żiemel tal-gwerra ma tistax ma tasalx għall-konklużjoni li l-Lhud tal-qedem kienu jħobbu ħafna ż-żwiemel. Araw daqsxejn kif l-awtur sagru jitkellem fuq din il-bhima nobbli:

Sejjer inti tagħti s-saħħa liż-żiemel? Jew timla għonqu bil-qawwa?

Sejjer iġġiegħlu jaqbeż bħall-ġurat? Tal-biża' huwa iż-żahir tiegħu. Jaqla' l-art mad-difer, u jitkabbar minħabba qawwietu; huwa jmur biex jiltaqa' ma' l-armata.

Il-biża' ma jistmaħx, lanqas ma jdur lura meta jara x-xabla.

Minn fuq daharu l-qaws iżarżar, u l-lanza u t-tarka jżiġġu.

B'qilla u b'rabja jiġri bħar-riħ u ma jibżax meta jinstema' l-ħoss tat-trumbetta.

Meta jisma' l-ħoss tat-trumbetta jgħid: "Ħa". Hu jxomm mill-bogħod it-taqbida, jisma' l-kaptani jagħmlu l-qalb lis-suldati, u l-għajjat ta' l-armata. (39: 19-25)

Jidher ċar daqs il-kristall li dan il-kittieb kien ra sewwa b'għajnejh dak li qed jikteb fuqu. U l-Lhud, bħall-bnedmin kollha tad-dinja ċivilizzata ta' dak iż-żmien kienu jħobbuh ħafna liż-żiemel, għax huwa kien qawwa setgħana mhux biss għat-trasport imma wkoll għall-gwerra. Kif bdew jintużaw iż-żwiemel fid-dinja, ikun hawn min forsi jistaqsi?

2. Is-Sumeri

Għall-ħabta tas-sena 3000 Q.K., skond l-għorrief, iż-żwiemel bdew jintużaw mis-Sumeri għall-ewwel darba billi kienu jorbtuhom bħall-barrin ma' imriekeb ħfief ta' l-injam. Għidna 'żwiemel', imma ż-żwiemel ta' dak l-ewwel żmien ma kinux jixbhu lil

dawk li nafu bihom aħna. Ix-xedd tagħhom kien l-istess bħal tal-barrin. Iż-żwiemel m'għandhomx l-istess wisa' fuq spallejhom li għandhom il-barrin u għalhekk kienu jlibbsuhom biċċa ġilda ma' għonqhom li kienet kważi tifgahom meta jimxu. U hekk baqgħu sas-seklu 9 W.K. Ħaġ'oħra tal-iskantament hija li l-istaffa u x-xhedd ukoll ma ġewx ivvintati sas-seklu tlettax. Is-Sumeri barra minn hekk kellhom żewġ kwalitajiet ta' mirkeb, wieħed b'żewġ roti u l-ieħor b'erbgħa.

3. Fil-Babilonja

Għall-ħabta tal-1800 Q.K. tfassal l-imperu ta' Babilonja bil-għaqda ta' Sumer u Akkad, u l-qawwa taż-żiemel fil-gwerra saret indispensabbli. Għax Sumer fil-qedem kien diġa kiseb rebħiet kbar fit-taqtigħa permezz tal-imriekeb armati. Issa, Hammurabi, il-ħakem tal-Babilonja, ta' innovatur li kien, mill-ewwel fittex li jtejjeb dan il-mirkeb tal-gwerra. Ir-roti tiegħu ma baqgħux tal-injam mastizz imma saru bl-imgħażel fin-nofs. Il-mirkeb sar ferm eħfef u beda jintuża wkoll bħala mezz ta' komunikazzjoni.

4. L-Imriekeb fl-Eġittu

Fl-istess żmien jew ftit wara, dawn l-imriekeb bdew jidhru wkoll fl-Eġittu li kien għadda minn żmenijiet ta' ċivilizzazzjoni kbira. Dawn l-imriekeb ġabuhom magħhom l-Eġittu il-Hyksos li bihom werwru lil kulħadd, għax bil-ġiri tagħhom ebda suldati ma setgħu ilaħħqu magħhom. Dawn il-Hyksos damu jaħkmu l-Eġittu sa 1500 Q.K., meta Ahmose ta' Thebe irnexxilu jkeċċihom, imma mhux qabel ma ħoloq mriekeb bħal tal-Hyksos. Dawn l-imriekeb ta' l-Eġizzjani kienu l-ewwel tankijiet tal-gwerra għax kellhom is-skieken iduru mal-fus tar-roti u kienu jibqgħu deħlin qalb l-għadu qishom ħassad bil-minġel fl-għalqa tiegħu.

Il-kavallerija kienet kollha kavallerija ta' fuq l-imriekeb għax sa issa kien għad ma żviluppax żiemel b'saħħtu biżżejjed biex jiflaħ bniedem fuq daharu. F'battalja, kienu l-imriekeb li jilqgħu jew jagħtu l-ewwel xokk. Wara l-imriekeb kien ikun hemm il-fanterija lesta biex tibqa' dieħla fejn tiftħilha l-kavallerija. Il-mirkeb armat kien jintuża wkoll biex jintlaħaq il-għadu meta jċedi u jdawwar daharu biex jiġri. Allura tistgħu taħsbu x'massakru kien isir minnhom b'dawk l-imriekeb kollha skieken marrott. Mill-fdalijiet arkeoloġiċi tal-qabar ta Tutankhamun, nistgħu naraw li dawn l-imriekeb Eġizzjani kienu ħfief, bla molol u b'żewġ roti. Kull mirkeb kien ikun fih tnejn minnies, wieħed biex jiġġieled u l-ieħor biex isuq, u kien miġbud minn żewġt iżwiemel. Fl-armata Eġizzjana l-qawwa tal-imriekeb kienet maqsuma fi skwadri ta' 25 u kien hemm nies imqabbdin apposta biex jieħdu ħsieb iż-żwiemel għalkemm ma kienx għadu hemm nagħal għalihom.

5. L-Ititi

F'dawn l-inħawi kienu jgħixu nies imsejħa Ititi li bla dubju ta' xejn irnexxilhom jibnu l-imperu tagħhom bis-saħħa tal-imriekeb armati; mhux tqal bħal tas-Sumeri imma ħfief u bir-roti bl-imgħażel bħal tal-Eġizzjani u Babiloniżi. Il-vittorja fuq il-kamp tal-battalja kienet tiddependi mill-ħeffa billi issa l-imriekeb kienu ħfief daqs il-vleġeġ.

Ġewwa Boghazkoy il-belt kapitali tal-Ititi instabet librerija tal-għaġeb. Minn din il-kitba fuq biċċiet tal-fuħħar sirna nafu ħafna affarijiet fuq it-tradizzjonijiet u l-art tal-Bibbja. Fosthom hemm erba' lapidi li jitkellmu

fit-tul fuq it-trobbija taż-żwiemel għall-gwerra, miktubin minn ċertu **Kikkuli** minn Mitanni. Huwa jgħid sa l-inqas metru kuljum kemm trid teżerċita ż-żwiemel ġodda. Kuljum iridu jinżlu jixxarbu seba' darbiet fil-baħar u jitħallew jinqalbu fir-ramel. Imbagħad, meta jikbru ftit iridu jissawmu għal kollox għal tmienja u erbgħin siegħa u kif ikunu fjakki jsuquhom bħal fi gwerra għal erbgħa u għoxrin siegħa. L-aħjar żwiemel jintgħażlu wara din il-prova! Mhux ta' b'xejn l-armata kien ikollha żwiemel tajbin!

6. Mnejn ġej dan l-għerf kollu tal-Ititi fuq iż-żwiemel?

Minn kliem tekniku li juża **Kikkuli**, li jixbah ħafna lil xi ilsna Arjani ta' l-Indja ta' fuq, u minħabba li aħna nafu li dawn in-nies ta' Mitanni kienu jaduraw allat Indjani bħal Indra, Varuna u t-tewmin Masatya, huwa probabli li n-nies ta' Mitanni ġew mill-Orjent minn fejn ukoll huma ġiebu t-tagħrif tagħhom fuq iż-żiemel. Il-mirkeb tal-Ititi bħal tal-Eġizzjani kien ħafif u r-roti kellhom sitt imgħażel; imma l-Ititi kienu jużaw tlieta minnies minnflok tnejn — forsi biex meta jaslu għat-taqbid fil-qrib ikun hemm aktar minn jissielet.

7. L-Iżraeliti

L-Iżraeliti kienu jagħrfu xi jsarfu dawn l-imriekeb għax bosta drabi nqabdu bejn armati mit-tramuntana u min-nofs-in-nhar u mil-lvant. Il-biża' tagħhom kif ukoll affaxxinazzjoni, jidhru minn dawn il-kelmiet li naqraw fil-profeta Nahum; il-profeta qiegħed iħabbar gwaj għall-armata Assira li kienet ilha taħqar lil Iżrael snin kbar. Araw daqsxejn kemm l-awtur sagru jaf jiddeskrivi dawk l-imriekeb:

Qisu nar il-ħadid tal-imriekeb. Meta jitqabdu, iqammsu l-firsien, fit-toroq ilebbtu l-imriekeb, jiġġerrew fl-imsieraħ. Jidhru bħal xrar, jiġru bħal beraq . . . Ħażin għal belt tad-dmija, kollha gideb, mimlija dnewwa, ma jaqta' xejn is-serq! Ħoss is-sawt u ħoss iż-żaqżiq tar-roti, żwiemel ilebbtu u mriekeb jaqbżu! Ġiri ta' firsien u lehh ta' sjuf u dija ta' lanez; qatigħ midrubin, u ħafna maqtulin bla tarf il-mejtin, jitfixklu fil-mejtin . . .

U mhux ta' b'xejn kienu jibżgħu mill-Assirjani għax dawn kienu fost l-eħrex nies li qatt rat id-dinja. Hekk kien jiftaħar Assur-nazir-pal fis-seklu 9 Q.K.:

Jien ħadt il-fortizza u qtilt 800 raġel u qtajtilhom rashom. Għamilt munzell ta' iġsma quddiem bieb il-belt; qtajt ras il-priġunieri u sallabt 700 minnhom. Il-belt tfarrket u ġġarrfet; jien ħallejtha munzell ġebel . . .

Il-Lhud stess kienu armaw bl-imriekeb fi żmien ir-re David, (2 Rejiet 8, 4) imma kien Salamun (1 Rejiet 4, 26) li bena flotta u armata suriet in-nies. Huwa kellu 40,000 mirkeb u 12,000 rekbin li huwa qassamhom fil-bliet kollha u f'Ġerusalemm.

F'Megiddo (ħdejn Hajfa) fejn sar xi tiftix Arkeoloġiku, instabu dawk li jidhru stalel għaż-żwimel ta' żmien Salamun. Kien hemm post għal xi 2 jew 3 skwadri ta' mriekeb. Salamun mhux talli kien jixtri ż-żwiemel mingħand l-Eġizzjani, imma talli kien imbagħad jinnegozjahom mal-ġirien tiegħu tat-tramuntana. Ftit kien jissoponi li dawn l-istess żwiemel jew id-dixxendenti tagħhom kienu għad iridu jwerwru lill-poplu tiegħu stess!

N.B. Is-silta minn Nahum hija tradotta minn P.P. Saydon, fil-waqt li dik minn Gobbe ġiet tradotta minn Fr. Raymond Camilleri, O.F.M.

NORBERT ELLUL VINCENTI,
O.F.M.